

LATVIJAS UNIVERSITĀTE FILOZOFIJAS UN SOCIOLOĢIJAS INSTITŪTS

Reģ. Nr. IZM Izglītības iestāžu reģistrā 3341000218
Kalpaka bulv. 4, Rīga, LV-1050;
Tālr. 67034861; e-pasts: fsi@lza.lv
Rīga

20. jūlijs, 2020 Nr. 37-8/33

LU Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieki apsprieda jautājumus, ar kuriem Institūtā vērsās Latvijas Republikas Tiesībsarga birojs ar vēstuli Nr. 6-1/360, parakstījusi Ineta Rezevska, Tiesībsarga biroja Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļas vadītāja, un sniedz sekojošu atbildi par jautājumu loku, kas ir saistīts ar Valsts Tiesībsargam rakstīto iesniegumu *“Par prettiesiskām (kriminālām) darbībām 2020.gada 9.maijā sabiedriskās ēdināšanas vietā”*, Nr. 632 [jeb restorāna “Kūriņš”] lietu.

LU Filozofijas un socioloģijas institūtā izveidoja darba grupu – pētnieki Dr. phil. Solveiga Krūmiņa-Koņkova, Dr. hist. Kaspars Zellis, Dr. arts Nadežda Pazuhina, prof. Igors Šuvajevs, Dr. phil. Ella Buceniece, prof. Maija Kūle, Dr. phil. Igors Gubenko un noorganizēja LU FSI pētniecisko semināru 30.06.2020.g. Zinātnieku secinājumi par uzdotajiem jautājumiem: filosofiski un vēsturiski apkopots viedoklis par kolīziju sakarā ar Krievijas rosināto Georga [Sv. Jura] lentītes nēsāšanas iespējamajiem motīviem, kādi valda sabiedrībā, kā arī par privātīpašnieka tiesībām uz savu individuāli vēsturisko atmiņu un nevēlamu simbolu lietošanu privātīpašumā, tajā skaitā, ja īpašums ir bijis atvērts pakalpojumu sniegšanai.

Georga lentītes nēsāšanas problēma ir saistīta ar semiotiskiem jautājumiem. Cilvēku saziņa, bez kuras nav iedomājama neviena sabiedrība, savā būtībā ir apmaiņa ar zīmēm. Viss, kam cilvēku saziņā ir kaut mazākā nozīme, ir atzīstams par zīmi: piemēram, zaļā luksofora gaisma nozīmē, ka kustība ir atļauta, fotoportrets apzīmē tajā iemūžinātu personu utt. Disciplīnu, kas akadēmiski pēta zīmes, sauc par semiotiku. Kaut arī cilvēki savā

komunikācijā operē arī ar dabiskajām zīmēm (piemēram, piesaucot pērķona dārdus, kas norāda uz tuvojošos negaisu), vairumam sabiedrībā lietotu zīmju tomēr ir mākslīga, proti, konvencionāla izcelsme.

Konvencionālās zīmes, kuru nozīme nav tieši atvedināma no dabas, bet ir sakņota cilvēku izvēlē, semiotikā dēvē par simboliem. Geoga lentīte šādā nozīmē ir simbols. Katra simbola nozīme ir sakņota kādas cilvēku grupas vienošanās aktā, nevis dabiskās cēloņsakarības attiecībās. Atšķirībā, piemēram, no fotoportreta, kas ir objektīvi līdzīgs tajā attēlotajai personai, vai dūmiem, kas nešaubīgi liecina par uguns klātbūtni, konvencionālu zīmju nozīmes ir:

- 1) lielākā mērā atkarīgas no to lietošanas konteksta, tās var tikt piesātinātas ar ideoloģisku saturu;
- 2) tās var tikt interpretētas atšķirīgi;
- 3) tās var mainīties laika gaitā.

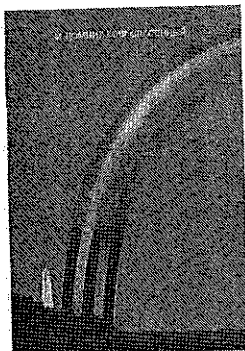
Teiktais attiecas gan uz tādām mākslīgām zīmēm kā valodas vārdi, gan uz simboliem vārda šaurajā nozīmē, proti uz vizuālajām zīmēm, kas apzīmē kādu ideju vai norāda uz piederību kādai grupai. Visiem tiem simboliem, kas norāda uz piederību kādai grupai, ir viena tiešā jeb denotatīvā nozīme (piemēram, Latvijas Nacionālo bruņoto spēku simbolika norāda uz piederību NBS) un vairākas, potenciāli daudzas sekundārās nozīmes jeb konotācijas, kuras var mainīties atkarībā no vēsturiskā konteksta, interpreta attieksmes un zināšanām utt. Tas fakts, ka simboliem piemīt mainīgas un brīžiem pretējas konotācijas (ko viens uztver kā sabiedroto, cits var atzīt par pretinieku), rada domstarpību un sadursmju potenciālu, lietojot un interpretējot simbolus sociālajā telpā. Geoga lentītes lietojums konotācijas aspektā patlaban Latvijā ir potenciāls interpretāciju sadursmēm.

Zīme, simbols figurē noteiktā sistēmā. Raugoties no kultūrsemiotikas viedokļa, abas puses, kas nonāk interpretāciju sadursmē, pārstāv "parauga kultūru", kad atšķirīgais ir neīstais, nepareizais, kas jāpārveido vai jāiznīcina. Tas ir pamats konfliktam. Taču katrā konkrētā gadījumā individuālā nozīme var būt arī cita, jo simbolam, aksesuāram var piešķirt individuālu, personificētu nozīmi. Tas gan ir mazticami, tomēr šāda iespēja ir pieļaujama.

Mūsdienās ideoloģijas nestrādā tiešā un racionalizētā veidā, bet caur kultūru simboliem, zīmēm, vērtībām, svētku un ikdienas rituāliem un pieredzēm, kuru pamatā ir gan grupu un kopienu, gan personas cieņa un emocionālā piesaiste. Valstiskos simbolus var nodrošināt tiesiskā un normatīvā veidā, bet kultūras simboli un zīmes ir tās, kas nodrošina pilsoniskās sabiedrības stabilitāti un ilgtspēju. Tādēļ kolīzijas, kas rodas par simbolu uztveri, jāuztver kā svarīgs rādītājs sabiedrības grupu attiecībās, konfliktu avots.

XXI gadsimtā kā vizuālās kultūras laikmetā, vērojama pastiprināta dažādu sabiedrības grupu pievēršanās grupu reprezentācijas tieši simboliskajam līmenim, ieskaitot zīmju, simbolu, aksesuāru nēsāšanu, piespraužot tās pie apģērba, automašīnām un lietojot citos veidos, tajā skaitā izmantojot dizainā, reklāmās, medijos utt. Tas rada situāciju, kad ar noteikta veida propagandas ieinteresētību, sociālo tīklu palīdzību un mediju atbalstu, agrāk neitrālas, pat daļēji aizmirstas vēsturiskas zīmes, simboli vai vizuāli fakti kļūst par dekonstruētiem masu ideoloģiskās izpausmes izteicējiem. Simboliskas zīmes, kas

piepildītas ar ideoloģizētu saturu, kā jau teikts, mēdz būt mainīgas, kontekstuālas, vēsturiski dažādas un to lietojums modernajā sabiedrībā nav viennozīmīgs – var lietot simbolu, bet var arī pret to izturēties ironiski. Piemēram, plakāts, kā varavīksne pārtop Geoga lentītes simbolikā, parāda šādas iespējamās neviennozīmības. 1985. gadā radītais ideoloģiski “pareizs” plakāts, kurā attēlots, kā Geoga lentīte pārtop varavīksnē, atspoguļo ideju par mieru pēc Otrā pasaules kara beigām, tomēr šodien plakāta interpretācija vairs nav tik viennozīmīga.

Plakāta autors ir A. Iskins (А. Искин), attēls ir atrodams ar nr. 19
<http://www.lookatme.ru/flow/posts/art-radar/64431-iskusstvo-plakata-v-rossii-18841991-1985g-chast-6-aya>

Latvijā, kopš 2005. gada 9. maija, pasākumos lielā vairumā tiek lietots simbols – identifikācijas līdzeklis jeb aksesuārs – pie individuālā apģērba piesprausta Sv. Jura jeb Geoga lentīte. Geoga lentītes [turpmāk GL] lietošana publiskajā telpā tiek daudzveidīgi motivēta, taču Latvijā līdz šim nav bijuši izvērsti socioloģiski pētījumi, kādi motīvi, intereses vai pārliecības nosaka nēsātāju rīcību, un tādi nav LU Filozofijas un socioloģijas institūta rīcībā.

Valsts drošības dienests [agrāk: Valsts drošības policija] konsekventi pauž savu nostādi, ka Geoga lentīšu publiska izmantošana sabiedrībā var tikt uztverta kā atbalsts militārā spēka izmantošanai savu politisko mērķu sasniegšanai citās valstīs. Valsts Drošības dienesta [agrāk DP] vērtējumā šādu lentīšu lietošana publiskos pasākumos nav atbalstāma, jo tā ir ieguvusi negatīvu simbolisku nozīmi, tajā skaitā saistībā ar Ukrainas konfliktu kopš 2014. gada, un sabiedrības daļai asociējas ar Krievijas agresīvo rīcību pret Ukrainu, nevis ar šīs lentītes vēsturisko nozīmi¹.

Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija vairākkārt ir pievērsusies jautājumam par GL nēsāšanu, tajā skaitā aplūkojot iespēju atņemt sabiedriskā labuma organizāciju statusu tām sabiedriskajām organizācijām, kuras laikā ap 9. maija pasākumiem nodarbojas

¹ <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/dp-redz-pamatu-parskatit-statusu-geoga-lentites-dalijusajai-organizacijai-14172034>; Krievijas nemilitārās aktivitātes pret Latviju. VDD 2019. gada pārskats, file:///C:/Users/MAIJAK~1/AppData/Local/Temp/VDD-2019-gada-parskats.pdf

ar GL pavairošanu, izplatīšanu, reklamēšanu (2015. g. u.c.), taču politisks lēmums nav ticis pieņemts. GL aizliegšana var nonākt pretrunā ar Latvijas Satversmē garantētajām vārda un pulcēšanās brīvībām, kā arī saasināt valsts iekšienē ideoloģiski pretstāvošās attiecības un padziļināt konfliktu valsts ārējās attiecībās ar Krievijas Federācijas ideoloģiskajām nostādnēm.

Sakarā ar to, ka GL aizliegšana vai atļaušana ir politiskas nostādnēs jeb Saeimas kompetences jautājums, LU FSI nevar prognozēt, vai turpmāk Saeima pieņems grozījumus likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm" un "Publisko izklaides un svētku pasākumu drošības likumā", vai to nedarīs.

Jebkurš simbolu aizliegums demokrātiskā sabiedrībā ir rūpīgi jāizvērtē un tam ir jābūt samērīgam ar apdraudējumu, ko rada šī simbola izmantošana. LU FSI vadošā pētniece Dagmāra Beitnere Le Galla, Saeimas priekšsēdētājas biedre, publiskajā telpā pauž viedokli, ka GL aizliegšana ir nepieciešama, lai liktu izprast Krievijas agresīvo ideoloģiju. Viņsprāt, likumā Georga lentīšu aizliegums ir jāiekļauj, pat ja valsts nevarēs īsti realizēt likuma normas, jo šādi visai pasaulei un Latvijas iedzīvotājiem tiks dots skaidrs signāls, par Latvijas attieksmi pret Krievijas agresiju un tās propagandu.² Ir pieņemts lēmums aizliegt GL izmantošanu Ukrainā vai arī oficiāli ieteikts tās neizmantot Kazahstānā, Kirgizstānā, Baltkrievijā, Gruzijā u.c.

Latvijā kā modernā demokrātiskā valstī nav vienas nemainīgas, valdošās ideoloģijas, bet ir valsts politisko sistēmu leģitimējoši un balstoši vērtību un tiesiskie principi, kuri iekļauti Satversmē, tās preambulā un iedzīvināti dažādās rīcībpolitikās. Pamatprincipu saraksts ir garš, var izcelt demokrātiju, tiesiskumu un nacionālas valsts ideju. Šīs nostādnēs iemieso valstiskie simboli, kas sniedz ne tikai vizuāli un tiesiski izprotamu saturu [karogs, ģerbonis u.c.], bet arī to lietošana ir tikusi leģitimēta un tiesiski noteikta likumdošanā.

Par daudziem citiem publiskajā telpā ir neskaidrība, jo nav lietošanas normatīvās bāzes, bet darbojas ētiskie, kulturas, tradīciju, sociālās, etniskās, dzimumu u.c. piederības aspekti. Būdami daudzveidīgi, tie rada kolīzijas. Jautājumu par Georga lentīšu lietošanu likumi neregulē, jo pirms 2005. gada lentīšu nēsāšana krievvalodīgo vidē vēl nebija tik populāra un tādā mērā kā patlaban netika stimulēta no Krievijas ar ideoloģisko resursu palīdzību.

Tādējādi līdz pat šai dienai Georga lentīšu nēsāšana iekļaujas vispārējo demokrātisko sabiedrības uzvedības principu un brīvas pašidentifikācijas satvarā, kam nav tiesiskas reglamentācijas, bet uz kuru attiecas vēsturisko tradīciju, sociālās atmiņas, politisko interešu izpaudumu u.c. dimensijas.

Sakarā ar diametrāli pretējām vēstures interpretācijām par Latvijas okupāciju, Georga lentīšu nēsātāju viedokļi atšķiras no Latvijas valstiskās pozīcijas par okupāciju, kas izteikta Satversmes preambulā, un Saeimas lēmumā par Latvijas okupācijas 80. gadskārtu un Otrā pasaules kara vēstures sagrozīšanas nepieņemamību (16.01.2020.). Vēstures patiesības

² Beitnere Le Galla, Dagmāra.

<https://sputniknews.lv/Latvia/20200606/13857900/Tadu-likumu-izpildit-nevar-policija-iebilst-pret-grozijumiem-par-Georga-lentes-aizliegumu.html>

atzīšanas nepieciešamību apliecina arī Eiropas Savienības parlamenta rezolūcija 2019. gadā.³

2020. gadā spēkā ir Saeimas pieņemtais formulējums, ka "Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums" paredz, ka publisku pasākumu norises laikā aizliegts izmantot, arī stilizētā veidā, bijušās PSRS, tās republiku un nacistiskās Vācijas karogus, ģerboņus un himnas, nacistisko svastiku, SS zīmes un padomju simbolus – sirpi un āmuru līdz ar piecstaru zvaigzni, izņemot gadījumus, kad to izmantošanas mērķis nav saistīts ar totalitāro režīmu slavināšanu vai izdarīto noziedzīgo nodarījumu attaisnošanu.

Likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" patlaban nosaka, ka sapulču, gājienu un piketu dalībniekiem to laikā ir aizliegts izmantot bijušās PSRS, Latvijas PSR un nacistiskās Vācijas karogus, ģerboņus, himnas un simboliku (arī stilizētā veidā). No 1. jūlija 2020 Likums nosaka, ka šajos pasākumos arī stilizētā veidā būs aizliegts izmantot bijušās PSRS, bijušo PSRS republiku un nacistiskās Vācijas karogus, to bruņoto spēku un likumības un kārtības uzturēšanas orgānu (represīvo iestāžu) izmantoto piederību identificējošo apģērbus (formas tērpus), šā apģērba elementus, kā arī ģerboņus un himnas, nacistisko svastiku, SS zīmes un padomju simbolus – sirpi un āmuru līdz ar piecstaru zvaigzni.

GL šajos Likumos nav minētas, tāpat ir grūti tās sasaistīt tieši ar kādām PSRS, Latvijas PSR, nacistiskās Vācijas simboliku un identifikācijas zīmēm, lai Likumos noteikto identifikācijas zīmju aizliegumu tiešā veidā varētu attiecināt uz GL nēsāšanu vai aizliegumu to darīt. Taču ir pētnieki, t. sk. Saeimas deputāti, kas uzskata, ka šī simbola nēsāšana potenciāli var apzīmēt atbalstu karam un Krievijas revanšismam.⁴

Jautājums par GL kā identifikācijas zīmi, akseuāru vai simbolu ir jārisina, balstoties uz Sv. Jura ordeņa simboliku [krāsas, izcelsmes avots], mūsdienu Krievijas ideoloģijas, propagandas, interešu analīzi, kā arī noskaidrojot nēsātāju personisko motivāciju, kas var būt ļoti vienkāršota – iekļauties masu pasākumā bez simbola satura izziņas, tā var būt kā vēsturiska atmiņa – atzīmēt uzvaru karā vispār, kā vispārēju kara šausmu beigu simbolu, tā var būt orientācija uz "Padomju Savienības uzvaras triumfu Lielajā Tēvijas karā", vēlme pieminēt kritušos, nereti arī dzimtas piederīgos, vai arī radikāli šovinistiska nostādne.

---

³ European Parliament resolution on the 80th anniversary of the start of the Second World War and the importance of European remembrance for the future of Europe https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2019-0098_EN.html

⁴ LU profesore, Saeimas deputāte Janīna Kursīte-Pakule atzīst: "... kopš pāris gadiem tā [Georga lentīte] kļuvusi par Krievijas impērisko centienu zīmi. Valkāt to nozīmē atbalstīt Krievijas varas agresīvos sapņus, kas tik tieši izteikti kādā 9. maija plakātā Krievijā, Kalugas pilsētā: „Aizgājām līdz Krimai, aiziesim arī līdz Romai”. Ierindoju Georga lentīti tieši tajā pašā rindā kā svastiku un pentagrammu. Šo zīmju demonstrēšana publiskā veidā – gājienos, mītiņos, noteiktos datumos, kā 9. maijā, uzlūkoju kā piekrišanas zīmi un atbalstu Krievijas revanšisma politikai, savā ziņā – atbalstu karam.

Kursīte-Pakule Janīna, <https://jauns.lv/raksts/zinas/52016-kam-latvija-ir-izdevigi-atlaut-georga-lentisu-nesasanu>

Motivācija var būt vēlēšanās piederēt Krievijas (bet vēl vairāk PSRS) varenajai pagātnei un precīzāk, identificēšanās ar spēcīgu valsti, valsti-uzvarētāju, kas šajā gadījumā vairāk tiek asociēta ar PSRS, un uztverot mūsdienu Krieviju kā tās turpinājumu, mantinieci. Motīvs var būt identifikācija ar iztēlotu Lielvalsti, arī impēriskums kā varas ideāls, bet ne etniska piederība.⁵

Radikālākajā interpretācijā GL uzskata par Krievijas neoimperialisma simbolu, Krievijas šovinisma pārņemtu impēriskuma slavinājumu, par vienojošu atpazīšanās zīmi cilvēkiem, kas dzīvo Krievijas propagandas telpā un vēlas Krievijas teritoriālu izplešanos sabrukušās PSRS robežās. GL tika izmantotas kā atpazīšanās zīmes teroristiskajās darbībās Austrumukrainā u.c. ar karadarbību saistītās vietās.

GL agrāk, pirms 2005. gada, jau bija izveidojies diezgan plašs nozīmes lauks, līdz arī to ļoti vienkārši akcentēt tās netiešās nozīmes jeb konotācijas, kuras ir vajadzīgas šobrīd Krievijas ideoloģijai – vai nu "veterānu" piemiņa, vai "zaldāta varonība", vai "Tēvzemes vienotība" – arī šis akcents spēlē lielu lomu. Tieši tāpēc ar lentīti īsti nevar saprast, ko cilvēki domā, to piespraužot, pirms nav veiktas padziļinātas, patiesas vērtīborientējošas intervijas, nevar precīzi noteikt, kādu nozīmi lentītēm piešķir to nēsātāji.

Valsts Drošības dienesta vērtējumā, ko katru gadu dienests īpaši sniedz pirms 9. maija, Georga lentīšu lietošana publiskos pasākumos nav atbalstāma, jo tā lielai sabiedrības daļai asociējas ar Krievijas agresīvo rīcību pret Ukrainu, nevis ar šīs lentītes vēsturisko nozīmi. Attiecīgi šajā ģeopolitiskajā situācijā Georga lentītes publiska izmantošana sabiedrībā var tikt uztverta kā atbalsts militārā spēka izmantošanai savu politisko mērķu sasniegšanai citās valstīs, līdz ar to var veicināt spriedzi sabiedrībā, nevis Latvijas iedzīvotāju saliedētību, kam LU FSI pētnieki pilnībā piekrīt.

GL slavinājums, masifikācija, Krievijas politiskā simbola izmantošana Latvijas sabiedrības šķelšanai ir nevēlams pasākumu kopums, un ir nepieciešams strādāt pie vēsturiskās izziņas, sabiedrības apgaismošanas, Krievijas impēriskās ideoloģijas ambīciju izgaismošanas darba.

Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā noteikts aizliegums publiska pasākuma laikā vērsties pret Latvijas Republikas neatkarību, teritoriālo nedalāmību, aizliegums izteikt priekšlikumus par Latvijas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicinājums nepildīt likumus, kā arī sludināt vardarbību, naidu, klaju nacisma, fašisma vai komunisma ideoloģiju. Par šo noteikumu pārkāpšanu personas tiek sauktas pie atbildības normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Likumā noteikts, ka publisks pasākums ir fiziskās vai juridiskās personas plānots un organizēts sabiedrībai pieejams svētku, piemiņas, izklaides, sporta vai atpūtas pasākums publiskā vietā neatkarīgi no īpašuma piederības.

Lai pētītu padziļinātā veidā, cik, kur un kad, cik lielā mērā Georga lentītes nēsātāji 9. maija "Uzvaras svētkos" ir pārkāpuši minēto Likumu, piemēram, sludinot komunisma

---

⁵ <https://fom.ru/proshloe/10421> (2012) - par Krievijas iedzīvotāju attieksmi pret akciju "Georga lentīte".

ideoloģiju, naidu, apstrīdot LR neatkarību, nepieciešama iedziļināšanās policijas un tiesībsargājošo iestāžu ziņojumos, kas nav LU FSI rīcībā.

Valsts Tiesībsargam rakstītajā iesniegumā Nr.632, kas attiecas uz 2020. gadu, GL nēsāšana Latvijā nebija aizliegta, nevienā no valsts likumiem GL nēsāšana netika reglamentēta, tādēļ minētais konflikts 2020.g. 9. maijā jāuzskata par dažu, pretējus viedokļus pārstāvošu personu, iespējams, sadzīvisku, atšķirīgās kultūrvēsturiskās pozīcijās stāvošu personu konfliktu, kuram ir komunikatīvas, ētiskas, simboliskas, ideoloģiskas, atšķirīgās sociālās atmiņas balstītas dimensijas.

Jāatzīmē, ka Latvijā [spriežot pēc Latvijas sabiedrisko mediju informācijas] nav bijuši daudzi konflikti uz GL simboliskās interpretācijas bāzes, kad GL lentītes nēsātāju atzīst par ideoloģisku ienaidnieku, prom-raidāmu svešinieku, pret kuru jāvērs praktiska, pat vardarbīga rīcība, tajā skaitā publiskajā telpā. Attieksme pret GL vairāk izpaužas garīgajā, vērtīborientāciju sfērā. Kā liecina informācija sociālajā telpā, restorāna "Kūriņš" gadījums ir viens no nedaudziem, un nav ziņu, ka tas tur būtu atkārtojies, drīzāk otrādi, pēc konkrētā gadījuma veikts eksperiments, ka GL nēsāšanai šajā restorānā pēc 9.05 nav pievērsta nekāda uzmanība.⁶

Tas liek domāt, ka personu grupa, kas vērsās Valsts Tiesībsarga birojā ar iesniegumu Nr. 632, iespējams, ir tikusi motivēta ar vēlmi pastiprināt konfliktējošās attiecības starp Georga lentītes nēsātājiem un nacionālpatriotiski, latviskajās vērtībās orientētajiem pārstāvjiem, radot publicitāti šim notikumam un ar to iespējamo politisko spriedzi. Iespējams, ka lentītes nēsātāji tiešām apzināti provocēja un nevis galvenokārt savu politisko uzskatu dēļ, bet, skaidrāk izsakoties, audzināšanas trūkuma dēļ. Sabiedrības politiski aktīvajai daļai patīk nemitīgi vērt vaļā vēsturiskos aizvainojumus un pārestības. Nepārtraukta vēsturisko "brūču pārkaisīšana ar sāli" nav tas labākais veids kā turēt sabiedrību tonusā. Viena no problēmām – vismaz vienai pusei, Georga lentīšu piekritējiem – ir neizpratne un arī nevēlēšanās saprast, kādēļ Latvijā pastāv okupācijas vēsturiskās brūces. Vēsturisko atmiņu konfliktēšanas gadījumos, kad personu pasauluzskatu premisas ir tik atšķirīgas, tad sāpju, aizvainojuma, sadzīviskas atriebes kultivēšanai nav ētiskas jēgas.

Saasinājumu konfliktējošajām pusēm piešķir tas, ka GL nēsāšanai tiek piešķirts Krievijas mūsdienu ideoloģiskajās nostādnēs iegremdēts simboliskais, politizētais sociālās atmiņas raksturs – PSRS kā "Austrumeiropas atbrīvotāja", kā arī Krievijas "tiesības" uz tās "vēsturisko teritoriju", tajā skaitā Latviju. Un no otras puses – nedrīkst tikt aizmirsta Latvijas okupācija un totalitārais padomju režīms teju 50 gadu garumā.

---

⁶ Par eksperimentu ar situāciju restorānā "Kūriņš" savā blogā dalās D. Barteckis (satura patiesums nav pārbaudīts).
<https://www.delfi.lv/aculiecinieks/news/blogi/aculiecinieka-eksperiments-ierados-kurina-ar-georga-lentiti-un-sanemu-vel-atlaidi.d?id=52177573>

Saasinājumu rada šī radikalizētā simbolisma izmantošana masu pasākumos, Latvijā tas galvenokārt ir 9. maija tā saucamās Uzvaras dienas⁸ atzīmēšana Pārdaugavā pie Uzvaras pieminekļa Rīgā un dažās citās pilsētās. Gadījumos, ja Likumu pārkāpumi nav konstatēti, jāanalizē Georga Lentīšu nēsātāju motivācija, izpratne par to, ko tās identificē, vai ar ko nēsātājs grib identificēt. Tas ir jautājums par sabiedrības grupu zināšanu līmeni, vēsturisko izpratni par simbolu dabu, mediju ietekmi, 9. maija svētku organizatoru mērķiem, un plašākā nozīmē – par Latvijas valsts kā Eiropas Savienībai piederošas valsts, brīvas, demokrātiskas sabiedrības konfliktējošajām situācijām, kas skar arī valsts drošības un sabiedrības integrācijas jautājumus.

B. Buzans no Kopenhāgenas sociālo pētījumu skolas atzīst, ka drošība politiskajā jomā ir attiecināma uz valsts organizatorisko stabilitāti, pārvaldes sistēmu un ideoloģiju, kas šo sistēmu legītimē. Savukārt sabiedrisko drošību var attiecināt uz valodas, kultūras, reliģisko, nacionālās identitātes un paražu modeļu ilgtspējas garantēšanu. Parasti politiskie draudi ir vērsti pret valsts ideju, sevišķi pret tās nacionālo identitāti un organizējošo ideoloģiju, kā arī pret institūcijām, kas šo ideju realizē.

Tātad Georga Lentīte, vispārīgā veidā reprezentējot "impērisku krieviskumu", izpaustu kā krieviskās nācijas pašslavināšanos par uzvaru Otrajā pasaules karā, var tikt uztverta no Latvijas valstiskuma viedokļa kā "svešķermenis", kas iemieso citas valsts – Krievijas – un Latvijā neintegritātās krievvalodīgās sabiedrības daļas vēlmju identifikāciju. Līdz ar to šis ārvalsts propagandas stimulētais simbols satur daudz lielāku ideoloģisku slodzi, nekā tas būtu tikai svētku rotājums, aksesuārs vai kara uzvaras jutekliska prieka izpausme.⁹

Secinājums: Reglamentējošais valsts institūciju un likumdevēja darbs, izprast un vajadzības gadījumā noteikt ideoloģizēto zīmju, simbolu lietošanas pozitīvo, negatīvo vai neitrālo raksturu attiecībā pret valsts Satversmi, pamatvērtībām un demokrātijas principiem, mūsu valstī izpaliek, jo netiek pietiekami ātri, efektīgi un zinoši strādāts pie semiotisko procesu izpratnes saistībā ar citvalstu ideoloģijas iespiešanos Latvijā. Tā tas ir noticis ar Krievijas ideoloģijas stimulēto procesu, kas balstās koncepcijā par "ruskij mir" izplatību ārpus Krievijas robežām, tajā skaitā Baltijas valstīs, un īpaši Latvijā.

Uzskatām, ka nevajag pārspīlēt etniskuma nozīmi, tajā skaitā GL nēsāšanas sakarā. Modernā impērisma pamatā nav nacionālais, etniskais faktors. Nevajadzētu aizmirst, ka arī

⁸ <https://www.levada.ru/2020/05/08/den-pobedy-4/> (2020) - par "Uzvaras dienu", labi redzamas ideoloģiskās atziņas, kas ir izplatītas ne tikai Krievijā, bet ārpus tās.

⁹ Kā Krievijas impērijas ideoloģiskais mantojums (saprotot ar to galvenokārt priekšstatu par valsti) tika pārstrādāts padomju ideoloģijā, skat. grāmatu: Майкл Дэвид-Фокс. Пересекая границы. Модерность, идеология и культура в России и в Советском Союзе (М.: НЛО, 2020) https://www.nlobooks.ru/books/biblioteka_zhurnala_neprikosnovennyj_zapas/22122/

Michael David-Fox. Crossing borders: Modernity, ideology, and culture in Russia and the Soviet Union (2015), Publisher: University of Pittsburgh Press

Latvijā pastāv impērisma diskursīvās prakses (arī pārmantotās) fragmenti vai atlūzas un ka tās uzturēšanā nacionālajam, etniskajam nav izšķirīgas nozīmes, pat vairāk — nereti nacionālā, etniskā vērtēšanā pret to ir šādas diskursīvas prakses turpināšana vai uzturēšana. Aksesuāru GL saistīt ar krievu identitāti nav dziļāka pamata. Bioloģiskā rasisma un nacionālā rasisma (neonacionālisma) pārstāvjiem Krievijā (un ne tikai tur) šis aksesuārs šādā nozīmē nav pieņemams. To neakceptē arī tie, kurus var dēvēt par mūsdienu Krievijas liberālisma pārstāvjiem. Ieskatīt tajā kaut kādu reliģisku nozīmi arī ir patvaļīgi, kaut gan ģeoloģiskā aspektā tā var rīkoties. Tomēr konkrētajā gadījumā šādas indikācijas neiezīmējas. Var atzīmēt kaut ko citu, proti, izrādīšanās fenomenu, miksējot Otro Pasaules karu ar Lielo Tēvijas karu un neaptverot (nevēloties pat zināt), ka Lielais Tēvijas karš savā ziņā bija pašslepukavniecisks projekts. Taču šāda vēsture tiek ignorēta, un arī Latvijas ietvaros runāt par akadēmiski, korekti izstrādātu vēsturi pēc Otrā pasaules kara ir runāšana vēlmju modā. Secinājums: iesakām pilnveidot vēstures zinātnes izstrādes par Otro pasaules karu Latvijā un ar to saistīto simboliku.

Attiecībā uz Georga lentītes nēsāšanu, jāatzīmē, ka sabiedrības struktūru un tās attiecības ar indivīdu veido publiskā un privātā nošķirums, tiesiskās un ētiskās normas, kultūras tradīcijas, valstiskie un kultūras simboli un zīmes, sociālā atmiņa un individuālā personiskā pieredze. Atsevišķos gadījumos šo struktūrelementu robežu nenoteiktība vai subjektīva uztvere var radīt to sadursmi un konfliktu. Personiskā atmiņa var atšķirties no sociālās, akadēmiski akceptētās sociālās atmiņas versijām. Piemēram, tā tas ir attiecībās starp tiesībām un ētiku, kas nav atraujamas viena no otras. Ja tiesību sfērā līdz šim Georga lentītes nēsāšana nav reglamentēta, tad jautājums par GL nēsāšanu ir kultūras, audzināšanas, ētiskas, ideoloģiskās angažētības jautājums. Pilnībā var piekrist Lotāram Šulcam (1904-1994, LU docents, Rīgas universitātes (LU) Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekāns, 1947. gadā Vācijā kļuva par filosofijas doktoru (Dr.phil.) un tiesību zinātņu doktoru (Dr.iur.), Gētingenes universitātes profesors), kurš pamatoja ideju, ka tiesības ir ētikas minimums (tāda paša nosaukuma darbā). Proti, tiesiski nesakārtoti jautājumi uzliek papildu slogu ētikai, taču neatceļ to, jo zināmajam ētikas minimumam ir jābūt iekļautam arī tiesību normās. Ētikā, atšķirībā no tiesībām, intensīvāk iesaistās arī personisks emocionālais pārdzīvojums, personiskā atmiņa un vērtību sistēma. Atšķirīga vērtību sistēma un orientācija divu personu starpā nereti rada konfliktu, kā tas ir vērojams Tiesībsarga biroja vēstulē aprakstītajā gadījumā, konflikts, kas netika atrisināts uz vietas, pārrunās, tiek virzīts uz politisko dimensiju, nevis uz cilvēciski savstarpējās izpratnes dimensiju.

Raugoties no psihoanalīzes viedokļa, norises, kurās iesaistījušās abas puses, dēvē par racionalizāciju. Proti, pēc veiktās darbības mēģina rast to nozīmi, jēgu, pamatojumu; un lielākoties tas notiek apvērsto apziņas formu ietvaros. Iesaistīto pušu uzvedību var dēvēt par neirotisku. Iesaistīties neirotiķu spēlēs nozīmē kļūt par to līdzdalībniekiem.

Georga lentīšu vēsture un to ideoloģizācija.

Mūsdienu lentītēm nosacīti ir vēsturiska saikne ar Katrīnas II nodibināto Sv. Georga ordeni, kurš Krievijas impērijā bija vienīgais, kuru piešķīra tikai par personīgiem nopelniem militārajā jomā, nevis par ierēdņa uzticīgo darbu un centību. Arī pēc 1917. gada lielnieku apvērsuma Georga krusti – tieši t.s. “zaldātu Georga” ordeņi – bija vienīgais apbalvojums, kuru atzina arī padomju vara. Georgijs Žukovs, Konstantīns Rokosovskis, Rodions Maļinovskis bija Georga krusta kavalieri un savās biogrāfijās to nav slēpuši. Taču šo krustu armijas zemāko rangu pārstāvjiem nodibināja tikai 19.gs. sākumā (1807.) Aleksandrs I kara ar Napoleonu laikā.

Mūsdienu lentītes popularitāte tomēr vairāk balstās padomju laikā koptajās kultūras praksēs un arī tēlos. 8.11.1943.gadā tika nodibināts Slavas ordenis, kas atgādināja Georga krustu, tikai krustu aizvietoja ar zvaigzni, bet dzelteno svītru – ar oranžo, ar to apbalvoja arī zemākā ranga karavīrus, kopumā apbalvoti ap 1 milj. personu. Slavas ordeņa lente kļuva ļoti populāra un tika izmantota kā motīvs gan plakātos, gan atklātnēs un cita veida vizuālajos tekstos. Paaudzei, kura izauga 1960.–1980. gados, šāda lentīte šķiet tikpat dabiska 9. maija atribūts kā, piemēram, egle – Jaungada svētkos. Mūsdienu Krievijā “Georga lentītes” atkārtoti tieši padomju gvardes lentītes.¹⁰

Kustība “Georga lentīte” aizsākas kā sabiedriskā (jauniešu) iniciatīva, arī publisko attiecību projekts, bet ļoti ātri tai parādījās Krievijas valsts iestāžu atbalsts. Šā simbola tiešā ideoloģiska saikne ar karu, karavīra sevis upurēšanu, pašizliedzīgu kalpošanu valsts un cilvēku interesēm ir viegli manipulējama un ieliekama dažādos politiskos kontekstos. Pirmais acīmredzamais konteksts, kuru plaši tiražēja mediji, bija notikumi ap “Bronzas zaldātu” Tallinā (2007.), notikumi Krimā un visa Austrumukrainā (kopš 2014.)

Georga lentīšu kā PSRS uzvaras pār nacismu simbola jeb aksesuāra izmantošana sākās 2005. gadā pēc Krievijas valsts ziņu aģentūras RIA Novosti iniciatīvas. Sākotnēji simbols tika izmantots tikai šīs uzvaras atzīmēšanai, tomēr ar laiku, Krievijā intensīvi pārskatot savu vēstures politiku un manipulējot ar vēstures faktiem, tā nozīme paplašinājās – ar lentītes krāsām simbolizējot gan Krievijas impērijas, gan PSRS, gan šodienas Krievijas militāros sasniegumus, tajā skaitā veiktās aneksijas. Krievijā tas apzināti tika sasaistīts ar varonību un uzpurēšanos lielās idejas – Tēvzemes, “atgriešanās mājās” – labad.

Teikt, ka Latvijā dzīvojošie krievvalodīgie, atzīmējot 2. pasaules kara beigas tieši 9. maijā un piespraužot lentītes, norāda tieši uz savu atbalstu Krievijas invāzijai Krimā un vispār uz Krievijas ārpolitikas atbalstu, tomēr būtu pārspilējums. Vecākā gadagājuma cilvēki izmanto šo lentīti drīzāk vērsties pie ierastās padomju simbolikas (tāpēc arī sarkanās neļķes un sarkanie karogi), vidējā paaudze – bieži vien inerces pēc. Pārdomas izraisa jauniešu un bērnu iesaistišana šajos pasākumos, ieskaitot akciju “Bessmertnij polk”. Vai un kādu nozīmi viņi piešķir padomju simbolikai, būtu aktuāli pētāms jautājums.

Protams, nevar noliegt Krievijas mediju ietekmi krievvalodīgo auditorijā, bet to ideoloģiskā nostāja attiecībā uz 9. maiju, ir tieši tāda, ar kuru izauga šie cilvēki vēlnajā padomju laikā. Atgādināsim, ka plašās "Uzvaras dienas" svinības¹¹, šīs dienas kā izejamās dienas īpaša izcelšana kalendārā, notika tikai Brežņeva laikos – 1965. gadā. Statistiski lielākā daļa aktīvistu, kuri nāk pie Uzvaras pieminekļa Rīgā, ir izauguši padomju tradīcijās un turpina tās kopšanu joprojām. Protams, ne bez emocionālā un ideoloģiskā atbalsta, kas nāk gan no Krievijas, gan no Baltkrievijas, gan arī no citu bijušo republiku oficiālajām un neoficiālajām aprindām.

Līdz ar V. Putina nākšanu pie varas "Uzvaras" tēma kļuva par vienu no svarīgākajām oficiālās ideoloģiskās nostājas par PSRS sabrukumu kā "ģeopolitisko kļūdu" attaisnošanā. Līdzīga situācija ir novērojama, piemēram, arī Baltkrievijā. Tāpēc nevar uzskatīt, ka lentītes viennozīmīgi būtu mūsdienu Krievijas pozīcijas Krimā atbalsts.

Attieksme pret Georga lentīšu izmantošanu postpadomju telpā stipri izmainījās pēc 2014. gada Krievijas veiktās Krimas aneksijas un prokrievisko spēku atbalstīšanas Austrumukrainā. Tika norādīts, ka Georga lentītes vai to krāsu simbolika, ko izmantoja Austrumukrainas seperātisti ir "krievu pasaules", imperiālisma un šovinisma izpausme. Pirmā no Georga lentīšu kā uzvaras pār nacismu simbola izmantošanas atteicās Ukraina,¹² vēlāk aizliedzot to pilnīgu izmantošanu ar 2017. gada 16. maijā Augstākās Radas pieņemtajiem labojumiem administratīvo pārkāpumu kodeksā.¹³

Ukrainas piemēram sekoja Kazahstāna, Gruzija un arī Baltkrievijā kopš 2015. gada tika ieviesta sava Otrā pasaules kara piemiņas lentīte – Baltkrievijas karoga krāsās, ko simboliski papildināja uzplaucis ābelzieds, un Georga lentīšu izmantošana valstī kļuva nevēlama. Negatīvismu pret Georga lentīti katrā valstī ir radījuši savi iemesli – ja Ukrainā un Gruzijā tie ir Krievijas vāji slēptā militārā intervence šo valstu teritorijās, tad Baltkrievijā un Kazahstānā tās ir bailes no "krievu pasaules" izplešanās un prokrievisko spēku nostiprināšanos tajās.

Baltijas valstīs šī simbola izmantošana arī ir neviennozīmīga. No vienas puses, līdzīgi kā citās postpadomju valstīs, šis simbols tiek uzskatīts par Krievijas ģeopolitisko pretenziju un "krievu pasaules" simbolu. No citas, šī simbola izmantošana ir arī liecība saskaldītajai kolektīvajai atmiņai. 2017. gadā veiktais sociālās atmiņas monitorings izgaismo, ka vēl 46 % krievvalodīgo Latvijā uzskata, ka 1940. gadā Latvija ir pievienojusies PSRS labprātīgi, bet padomju laiku Latvijā kā pozitīvu vērtē 70,6 % krievvalodīgo Latvijā. PSRS uzvaru pār

¹¹ Levada centra aptaujas rezultāti (2019) par to, kā Krievijas iedzīvotāji uztver Uzvaras dienu - <https://www.interfax.ru/russia/659794>

¹² <https://ria.ru/20170626/1497291780.html> (2017) - gan politiski ievirzītas aģentūras ziņa, ar statistiku, kura atspoguļo attieksmi pret Georga lentīti Ukrainā

¹³ Про внесення зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заборони виготовлення та пропаганди георгіївської (гвардійської) стрічки. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2031-19#n2> (sk.9.07.2020.)

nacistisko Vāciju 9.maijā atzīmē 61,2 % krievvalodīgo, bet 72,9% uzskata, ka šī diena būtu Latvijā jāatzīmē oficiāli.¹⁴

Otrā pasaules kara notikumi ir tie, kas joprojām šķir atmiņu kopienas Latvijā. Krievijas oficiālā varas politika ir balstīta uz Otrā pasaules kara uzvaras simbolisko cildinājumu, tādējādi no Krievijas vēsturiskās apziņas iznīdējot priekšstatus par padomju režīma agresīvo dabu, represijām, valsts atbildību kara izraisīšanā, sadarbību ar nacistisko Vāciju, kā arī kara sekām, kas pusi Eiropas uz pusgadsimtu ievilkā padomju totalitārisma eksperimentā.¹⁵ Neskatoties uz to, PSRS uzvara pār nacistisko Vāciju kļuvis par nozīmīgu Krievijas vēstures politikas sastāvdaļu, bet Uzvaras dienu Latvijas krievvalodīgo kopiena pieņēmusi par lielākajiem svētkiem, identitātes demonstrāciju publiskajā telpā, kam jāsimbolizē šīs kopienas iekšējā solidaritāte un vienotība ar Krieviju.¹⁶

Britu pētnieks Amons Českins uzsver, ka izpratne, ka fašisms ir sliktāks nekā komunisms, kļuvis par svarīgu mezgla punktu krievvalodīgajiem Latvijā, jo ļauj distancēties no Latvijas "atbrīvošanas" mīta 1944./45. gadā. Saistot sevi ar ģimenes atmiņām, kā arī Krievijas vēstures politikas diskursiem, atmiņas iegūst, pēc Jana Asmana teorijas, kontraprezentisma funkciju, kas ir tiešā pretrunā latviešu vēstures izpratnei.¹⁷

Georga krāsu simbola izmantošana Latvijā netieši norāda uz cilvēka atrašanos Krievijas vēstures skaidrojuma ietekmē, kas izslēdz no sava skatu punkta gan okupāciju, gan cilvēku masveida deportācijas, gan padomju īstenoto koloniālisma politiku okupētajā Latvijā. Demokrātiskā valstī nav nepieciešamības piekrist politiskajiem un sabiedrības vairākuma naratīviem, tomēr jāatceras, ka pretrunīgu simbolu vai naratīvu lietošana var izsaukt dažādas reakcijas un kļūt par valsts drošības jautājumu.

Lai arī Krievijā nemitīgi tiek uzsvērtā šī simbola vēsturiskā puse, ir jāatceras, ka tas ir šodien radīts simbols ar noteiktiem mērķiem – vēsture tiek izmantota tikai kā simbola nozīmi pastiprinošs elements. Gan vēsture, gan simboli ir kopienu veidojošā saistviela. Atzīstot citas valsts simbolus un pagātnes naratīvus, kas ir pretrunā mītnes zemē pieņemtajiem, kopiena apliecina lojalitāti un piederības sajūtu ne tikai savai etniskajai dzimtenei - Krievijai, bet arī tās politiskajam režīmam un tā īstenotajai politikai. Tādēļ no kultūrvēsturiskās, ētiskās, sociālās puses raugoties, GL nēsāšana Latvijā nav atbalstāma.

Svarīgs ir vēl kāds aspekts – Georga lentītei nav tieša sakara ar reliģiskajām praksēm. 8. un 9. maijā gan Krievijā, gan Latvijā, gan arī citās valstīs pareizticīgie piemin karā kritušos,

¹⁴ Mārtiņš Kaprāns, Andris Saulītis (2017). *Latvijas sociālās atmiņas monotorings. Ziņojums Nr.2*. Rīga, 21. -30., 51. – 54. lpp.

¹⁵ Levadas centra pētījums <https://www.levada.ru/2020/06/22/istoricheskaya-pamyat/> (2020) - par priekšstatiem par padomju laiku

¹⁶ Kaspars Zellis (2017). Kolektīvā atmiņa un pagātne Latvijas krievu dzīvesstāstos. Grām.: V.Skultāne (zin.red.). *Piederēt un atšķirties: romu, krievu un latviešu dzīvesstāsti Latvijā*. Rīga: LU FSI, 64.-65.lpp.

¹⁷ Ammon Cheskin (2016). *Russian Speakers in Post-Soviet Latvia: Discursive Identity Strategies*. Edinburgh: Edinburgh University Press, p. 109 – 114. ; Jan Assmann, J. (2013). *Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen*. München: C. H. Beck, S. 78 -82.

aizlūdzoties par tiem. Latvijā Daugavpilī ir tradīcija, ka garīdznieki kopā ar baznīcēniem apmeklē brāļu kapus, lai aizlūgtos par kritušajiem. Te mēs nevaram viennozīmīgi apzīmogot viņus par Krievijas ideoloģijas sekotājiem tikai tāpēc, ka viņi atsaucas uz draudzes locekļu lūgumu šādus aizlūgumus veikt. Lentīte, tāpat kā fotogrāfijas “uz kociņa”, noteikti nav pareizticīgo simbolika. Drīzāk tā ir padomju / ateistisko prakšu, kas savukārt izspieda vai aizvietoja reliģiskās, atpakaļdevums baznīcas dzīvē. Baznīcu jau veido cilvēki, tie paši, kuri izauga ar padomju lozungiem un plakātiem 1. un 9. maija demonstrācijās. Ar “horugvi” tiem maz sakara.

Ja GL lietošanu aplūko no cilvēktiesību dimensijas, tad jāatzīmē šāds rakurss –civēkam ir tiesības un pienākums zināt patiesību (*Right to the Truth*). Tas attiecas arī uz tiesībām un pienākumu censties zināt vēsturisko patiesību, tajā skaitā par Otro Pasaules karu, tā izraisītājiem, Latvijas okupāciju, padomju varas totalitāro raksturu.

Minēto principu pielieto attiecībā uz sistemātisku cilvēktiesību pārkāpumu upuriem, par kādiem ir jāuzskata Latvijas Republikas pilsoņi, jo sevišķi valsti veidojošo latviešu nāciju padomju okupācijas gados. Tā kā „patiesība var palīdzēt dziedināšanas procesā pēc traumatiskiem notikumiem, atjaunot personas cieņu, bieži vien pēc gadiem ilgas stigmatizācijas”¹⁸, ir saprotams, ka dziedināšanas procesam pretēja rīcība, kad tiek lietota simbolika, kas no jauna trigerē kolektīvās atmiņas traumu, neatbilst prasībai respektēt cilvēka cieņu, un veicināt sabiedrības saliedētību, pat ja šāda simbolika nebūtu aizliegta ar likumu. (Tā, piemēram, respektējot ebreju kopienas lūgumu Atmodas gados, mūsdienu latviešu valodā izvairās no vārda „žīdi” lietojuma, izvēloties vārdu „ebreji”, kaut gan nekāds likums to nenosaka.)

Tāpēc ir saprotama, kaut arī ne attaisnojama, cilvēciski asa reakcija uz šādu GL simboliku, kas nav uzskatāma par diskrimināciju, bet gan cilvēciski sāpīgu emocionālu reakciju (sk. vēstules tekstā: „Kūriņa” īpašnieks uzsver, ka nekad nav dalījis viesus pēc rases, nacionālās, reliģiskās vai politiskās piederības, taču Georga lentīti viņš uzskata par “agresoru un teroristu simboliku” 2014.gada Ukrainas notikumu kontekstā.”).

Iesniedzēju prasības teksts, kā tas atstāstīts vēstulē, ka Georga lentītes nēsāšana bija saistīta „ar viņu antinacistiskajiem, politiskajiem un patriotiskajiem vēstures uzskatiem”, liek jautāt par iesniedzēju informētības līmeni, par ko viņi ir atbildīgi kā morālās izvēles subjekti un kā Latvijas Republikas piederīgie, proti, vispirms jau par to, kas minēts augstāk – ka: „Drošības policijas vērtējumā Georga lentīšu lietošana publiskos pasākumos nav atbalstāma, jo saistībā ar Ukrainas konfliktu tā ir ieguvusi negatīvu simbolisku nozīmi un lielai sabiedrības daļai asociējas ar Krievijas agresīvo rīcību pret Ukrainu, nevis ar šīs lentītes vēsturisko nozīmi. Attiecīgi šajā ģeopolitiskajā situācijā Georga lentītes publiska izmantošana sabiedrībā var tikt uztverta kā atbalsts militārā spēka izmantošanai savu

¹⁸ ICTJ. *Truth seeking: Elements of Creating an Effective Truth Commission*. Edited by Eduardo González and Howard Varney, 2013 <https://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Book-Truth-Seeking-Chapter1-2013-English.pdf>

politisko mērķu sasniegšanai citās valstīs, līdz ar to var veicināt spriedzi sabiedrībā, nevis Latvijas iedzīvotāju saliedētību.”¹⁹

Ir saprotams, ka atrašanās Krievijas informācijas telpas iespaidā, kā arī izglītojošas un sistemātiskas komunikācijas trūkums no Latvijas Republikas institūciju puses ir radījušas situāciju, kad iesniedzēji uzskata par pieņemamu operēt ar Krievijas Federācijas propagandas izteikumiem, taču jāuzsver arī nepieciešamība respektēt un rēķināties ar savas rīcības (Georga lentītes nēsāšanas) uztveri sabiedrībā, līdzcilvēkos, atšķirīgi no viņiem domājošajos. Ar saviem izteikumiem iesniedzēji norāda uz to, ka ir Krievijas piedāvātās vēstures interpretācijas aizstāvji, kamēr cilvēka tiesības un arī pienākums ir tiekties pēc patiesības un to atzīt.

Šajā kontekstā pieminētā individuālā lentītes nēsāšanas motivācija – ka tā ir karā kritušo piemiņas zīme²⁰ ir pretrunā ar iesniedzēju iepriekšminēto motivāciju, ka Georga lentītes nēsāšana bija saistīta „ar viņu antinacistiskajiem, politiskajiem un patriotiskajiem vēstures uzskatiem”. Šī pretruna norāda uz to, ka iesniedzēji faktiski lieto GL kā identitātes zīmi, kas diemžēl ir gandrīz vai vienīgā krievu identitātes zīme mūsdienās, kuras izcelsme ir saistāma ar Kremļa politiskajiem, tai skaitā ģeopolitiskajiem tīkojumiem.

Aksesuāra jeb GL semiotiskā nozīme heraldiski aplamī tiek saistīta ar Krievijas impēriju, tādā veidā apzināti paredzot identificēšanu tieši ar Krievijas impēriju, kaut arī tā viennozīmīgi pārstāv PSRS laika simboliku. Šādi tiek nodrošināta eksistences un politikas tehnoloģija, ko var dēvēt par izrādīšanos, kas ietver arī atmaskošanu.²¹ Šo tehnosu var dēvēt arī par teatrālismu²². Turklāt izrādīšanās var īstenoties bez jebkādas izlikšanās. Tomēr nemams vērā, ka attiecīgā izturēšanās var būt arī sadzīviska izrādīšanās.

Mūsdienu identitātes pētījumos Stjuarts Holls (*Stuart Hall*) priekšplānā izvirza koncepciju par identitāti kā nepārtrauktā veidošanās stadijā esošu realitāti. Tas nozīmē, ka tā visu laiku mainīsies, tāpat kā to izsakošie simboli, par kādu, piemēram, patlaban daudziem krieviem kalpo GL.

Taču tas nozīmē, ka GL simbolika būs arvien mainīga zīme ar to saturu, kādu tajā ieliks Krievijas pašreizējā režīma politiķi. Ir pamats apgalvot, ka aizvien lielākā mērā GL simbolizē kara un nāves kultu: faktiski Katrīna II, XVIII gadsimtā iedibinot Sv. Georga ordeni kā izcilības zīmi virsniekiem, melni-zeltainās svītras uz lentes “aizņēmās” no savās dzimtas Ballenšates grāfistes ģerboņa. Krāsas, kas imperatores uzskatā apliecināja viņas senās vācu Askānijas

¹⁹ „Kam Latvijā ir izdevīgi atļaut Georga lentīšu nesāšanu?” jauns.lv 2015. gada 8. maijā 06:10 <https://jauns.lv/raksts/zinas/52016-kam-latvija-ir-izdevigi-atlaut-georga-lentisu-nesasanu>

²⁰ Tā lentīti definē Latvijas Krievu Savienība: “В Латвии мы используем георгиевскую ленточку 9 мая как символ участия в памятных мероприятиях, и не более того. Она никому ничем не угрожает”. Sk.: Георгиевской лентой избирателей отвлекают от настоящих проблем. Baltnews. 04 июня 2020 | 15:03 <https://lv.baltnews.com/school-Russian/20200604/1023949032/Georgievskoy-lentoy-izbirateley-otvlekayut-ot-nastoyaschikh-problem.html>

²¹ Šuvajevs, Igors. Filosofija kā dzīvesmāksla. R., 2007. 94.-107. lpp

²² Šuvajevs, Igors. Krievijas homo imperii. Rīga, FSI, 2015.

dinastijas triumfa atjaunošanos, labi saskanēja ar impērijas ģerboņa krāsām un veiksmīgi iekļāvās Krievijas kultūras kontekstā, vēlāk attīstoties ar šo ordeni saistītajai “uguns un pulvera” jeb kara kulta mitoloģijai. Tās atjaunošanas nepārprotams apliecinājums ir š.g. 14. jūnijā Piemaskavas Odincovā atklātais Krievijas Federācijas bruņoto spēku dievnams, kas drīzāk ir pārsātināts ar kara simboliku, nevis veidots saskaņā ar kristīgās (pareizticīgās) baznīcas tradīcijām.

Atgriežoties pie personu identitātes pētījumiem, ir jāuzsver, ka tie norāda uz varas aspektu identitātes veidošanās procesā. Izmantojot Žaka Deridā valodas pētījumos iestrādāto neoloģisko *différance* konceptu, pētnieki secina, ka identitāte tiek veidota hierarhiski, t.i. izslēgšanas kārtībā, kur sava identitāte tiek konstituēta kā primāra un būtiska, kamēr otrā, „citā” identitāte – kā akcidentāla un funkcionāla attiecībā pret pirmo, „būtisko”. Identitātes veidošanās ir politisks process, kas norisinās valsts varas spēļu kontekstā, un identitātes procesu izpratnē ir nepieciešama to nosakošo politisko faktoru izpēte.²³

Citiem vārdiem sakot, GL izmantošanas motivācija ir gan Krievijas politisko “spēļu”, gan Latvijas Republikas politisko procesu un sabiedrības saliedētības trūkuma iznākums. Tādējādi faktiski nav nosakāms, kāda ir prasības iesniedzēju politiskā pārliecība, kas parasti mūsdienu cilvēkam lielākoties ir stipri fragmentāra un sinkrētiska. Tādēļ nav arī nosakāms, ka būtu notikusi diskriminācija, „kas balstīta uz nacionāliem, etniskiem, vēstures interpretācijas pārliecības aspektiem”. Taču nobeigumā ir vēlreiz jāatgādina par cilvēktiesībām (un pienākumu) uz patiesību, kam vajadzētu būt arī Latvijas Republikas sociālās atmiņas politikas pamatā.

Par privātīpašnieka tiesībām uz savu individuāli vēsturisko atmiņu un protestu pret nevēlamu simbolu lietošanu savā privātīpašumā, tajā skaitā, ja īpašums ir atvērts sabiedrībai.

Latvijā un arī Eiropas Savienības kopējā līmenī līdz šim nav regulējošo normatīvu par politisko uzskatu un patērētāju tiesību saistību, nosakot normatīvos ierobežojumus.

Privātajā īpašumā, kas funkcionē un valstī ir reģistrēts kā sabiedriska pakalpojuma vieta, ir jāievēro vēsturiskie, kultūras, tradicionālie kopējās dzīves noteikumi, kas attiecas uz kultūrā sakņotu komunikāciju, paredzētā pakalpojuma sniegšanu, informatīvo skaidrību par pakalpojuma sniegšanas noteikumiem un iespējām. Nav pieļaujams vienkārši “dzīt laukā” no publiskas vietas, kas ir paredzēta ēdināšanai, ja vien nav iepriekš darīti zināmi publiskās iestādes noteikumi. Tā, piemēram, Austrālijā un citās valstīs ir restorāni, uz kuru durvīm rakstīts “No casual dress”. Ja viesi neievēro kopējos veselības, pieklājības un uzvedības noteikumus, aizrādījumi vai atteikšanās apkalpot ir pieļaujama, piemēram, apmeklētājiem ierodoties netīrā, smakojošā, citus viesus aizskarošā apģērbā, kas neatbilst sabiedrības priekšstatiem par pieņemamu sociālu uzvedību.

²³ Sk. Yussef Al Tamimi, VU University Amsterdam, The Netherlands. ‘Human Rights and the Excess of Identity: A legal and Theoretical Inquiry into the Notion of Identity in Strasbourg Case Law.’ *Social & Legal Studies*, 2018, Vol. 27(3) 283-298, p. 286

Piemēram, Jūrmalā ir paskaidrojoši uzraksti, kas nosaka, ka ēdināšanas pakalpojuma iestādes viesus pludmales tērpos/peldkostīmos neapkalpos. Paskaidrojumu mērķis ir radīt pienācīgas ērtības visiem viesiem, kas vēlas baudīt maltīti pienācīgā apgērbā un apstākļos. Paskaidrojumiem ir jābūt skaidri noteiktiem, pamatotiem, bez kāda cita mērķa – gan politiska, gan uz pakalpojuma sniedzēja specifiku neattiecināma mērķa. Tātad, vienkārši sakot, pludmales viesi zina, ka “pa taisno no jūrmalas”, šortos un T-kreklā iekšā nelaidīs, jo restorāns funkcionē citā – publiskajā telpā definētā – režīmā. Tāpēc, izprotot sociālos sadzīves noteikumus, protesti parasti izpaliek.

Iedomājoties situāciju, ka privātā uzņēmuma īpašnieks izliek paskaidrojumu: "Ielaižam tikai ar Latvijas identitātei draudzīgiem simboliem", var diskutēt, vai Latvijai draudzīgie simboli ir ciešā sakarā ar publiski atvērtās telpas uzdevumu – sniegt ēdināšanas pakalpojumus, vai te nebūtu izvērīts kāds pārspīlēts, neattaisnots virsmērķis. Ja tas nav loģiski saprotams un iestādes specifiskām funkcijām atbilstošs, tad ierobežojums ir neattaisnots.

Galvenais noteikums – ierobežojumiem jābūt stingri pamatotiem, saprotamiem, loģiskiem. Piemēram, ierobežojums “LU slēgtajā teritorijā drīkst uzturēties tikai studējošie un LU darbinieki” var būt gan pamatots, gan saprotams.

Taču restorāns “Kūriņš” laikā, kad notika incidents [9. maijā 2020] nebija noteicis nekādus paskaidrojošus ierobežojumus. Tas bija atvērts visiem apmeklētājiem ēdināšanas uzņēmuma režīmā. Tādēļ noraidījums apkalpot viesus, kas piesprauduši Georga lentītes, uzskatāms par neviesmīlības aktu, iespējams, ka pat par politiski motivētu, uz konfliktu vērstu aktu, kas virzīts uz spriedzes radīšanu starp Latvijas sabiedrībā dažādi motivētām ideoloģiskām grupām – Georga lentītes nēsātājiem (kaut viņu motivācija nēsāt GL nav zināma) un nacionāli latvisko vērtību apliecinātāju.

Neviesmīlības aktu nevar uzskatīt par cilvēktiesību pārkāpumu, jo cilvēktiesības attiecas uz augstāku sociālu, eksistenciālu un tiesisku līmeni, nevis uz to, kurā ēdināšanas iestādē būs vai nebūs iespējams baudīt maltīti un vai ir, vai nav izveidojies (vārdisks) konflikts starp īpašnieku un apmeklētājiem. Cilvēktiesību pārkāpumam tas varētu līdzināties tikai kādos ekstremālos apstākļos, piemēram, kara laikā, sociālu vai dabas katastrofu laikā, kad izsalkušajiem būtu tikusi liegta iespēja nodrošināt izdzīvošanu, jo tiek atteiktas dzīvībai nepieciešamās funkcijas – padzerties un saņemt barību. Proti, to apmierināšana apstākļos, kad tas būtu bijis iespējams, bet to nedarot un tādējādi apdraudot cilvēktiesību vērtību – cilvēka dzīvību. Taču tas neattiecas uz minēto konfliktu starp “Kūriņa” viesiem un īpašnieku, jo šādu ārkārtas apstākļu nav bijis.

Iesakām sabiedrisko pakalpojumu iestāžu īpašniekiem un darbiniekiem vairāk pievērsties cilvēcīgu savstarpēju attiecību veicināšanai, tradicionālās viesmīlības formu attīstībai, kas nosaka labvēlīgu komunikāciju. *Mangate insieme!* – Kopā baudiet maltīti!, citās tautās, piem. itāļu kultūrā, mēdz būt ar kultūrantropoloģiskām nozīmēm piesātinātas ēdināšanas vietas, kur var apmierināt cilvēciskās vajadzības pēc pārtikas un reizē attīstīt labvēlīgu saskarsmi, dialogos risināt problēmas un veidot savstarpēji pretīmnākošu, cilvēcisku sociālo telpu. Aicinājums uz cilvēcīgu, izpratošu dialogu, ir tas ceļš, kā uzlabot

pakalpojumu sfēras darbību, t.i., informēt, kulturāli izglītot un audzināt sabiedrības locekļus, kaut arī starp viņiem valda ideoloģiskas nesaskaņas personiskos līmeņos, jo svarīgāk ir censties tās pārvarēt solidāras Latvijas labā.

Ieteikumi valsts pārvaldei, zinātniskās pētniecības aktuālai tematikai, sabiedrības izglītošanas pasākumiem:

Veicot izpēti par Valsts Tiesībsarga biroja uzdotajiem jautājumiem, secinājām, ka Latvijā ir nepietiekami, vai praktiski nav, pētījumu par GL valkāšanas motivāciju, apjomiem, ietekmēm, nav padziļinātas mediju attieksmes analīzes, nav iztirzātas sabiedrības solidaritātes veidošanas iespējas apstākļos, kad dažādas sabiedrības grupas identificējas ar atšķirīgiem, politiski izprastiem simboliem. Arī ārzemju pētnieciskie institūti nav tam veltījuši pietiekamu uzmanību, izņemot Levada centru Krievijā, kas 2012. gadā veicis aptauju par GL lietošanu, taču tas atspoguļo laika posmu pirms 2014. gada, jo kopš tā laika GL lietošana Krievijā un arī Latvijā ir tikai pieaugusi.

Rosinām Valsts Tiesībsarga biroju ieteikt IZM, Aizsardzības, Kultūras ministrijām sludināt jaunu valsts pētniecisko programmu [VPP] par ideoloģiju, simboliskās realitātes, sociālās atmiņas kritisku analīzi un attīstību tolerances un demokrātisko vērtību garā, tajā skaitā pievērsties vēstures atšķirīgu interpretāciju izplatībai Latvijā un to ietekmei uz izglītību, audzināšanu un sabiedrības solidaritātes veidošanu. Iesakām izveidot VPP, kura būtu vērsta uz mazākumtautību sociāli politiskās, kultūras darbības un motivācijas padziļinātu izziņāšanu, konfliktu mazināšanas un novēršanas mācības izstrādi un tml dz.

Iesakām pievērst uzmanību, lai plašāk un pamatīgāk tiktu izstrādāti Latvijas publisko ipašumu apsaimniekošanas un komunikācijas ar apmeklētājiem ētikas kodeksi.

LU Filozofijas un socioloģijas institūta direktore,
prof., Dr. habil. phil. Maija Kūle

LU Filozofijas un socioloģijas institūta
Zinātniskās padomes priekšsēdētāja,
Dr. phil. Solveiga Krūmiņa-Koņkova.

Rīgā, 20.07.2020